

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Географічний факультет

Кафедра економічної та соціальної географії

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни
ГЕОПОЛІТИКА УКРАЇНИ

підготовки магістра
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія. Економіка)

*Силабус навчальної дисципліни складено
для денної та заочної форми навчання*

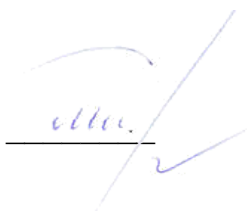
Силабус навчальної дисципліни «ГЕОПОЛІТИКА УКРАЇНИ» підготовки магістра, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014.07 Середня освіта. (Географія), за освітньо-професійною програмою Середня освіта. (Географія. Економіка)

Розробник: к. геогр. н., доц. кафедри економічної та соціальної географії
Голуб Г.С.

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії

протокол № 5 від 15 грудня 2020 р.

Завідувач кафедри:

проф. Матвійчук Л. Ю.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: «01 Освіта» Спеціальність: «014 Середня освіта» Освітньо-професійна програма (Спеціалізація): «Середня освіта. Географія. Економіка.» ІНДЗ: немає другий (магістерський) рівень освіти	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання – 1
		Семестр – 1-ий
		Лекції – 18 год.
		Практичні (семінарські) – 14 год.
ІНДЗ: немає		Самостійна робота – 110 год.
	Консультації – 8 год.	
		Форма контролю: залік
Мова навчання	українська	

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Викладач	Голуб Геннадій Сергійович
Науковий ступінь	Кандидат географічних наук
Вчене звання	Доцент
Посада	Доцент кафедри економічної та соціальної географії
Профайл	https://wiki.vnu.edu.ua/wiki/Голуб_Геннадій_Сергійович
Телефон	+380956808111
e-mail	golub.gennadiy@vnu.edu.ua
Консультації	Очні консультації: 2 академічні години кожену середу 15.00-16.20, аудиторія С-607А

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Анотація курсу

Силабус навчальної дисципліни “Геополітика України”, складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра галузі знань «01 Освіта / Педагогіка»; спеціальності «014 Середня освіта»; освітньо-професійної програми «Середня освіта. Географія. Економіка».

Навчальна дисципліна «Геополітика України» дозволяє розкрити особливості сучасної політичної ситуації в Україні, сформувати у студентів знання про основи політичної географії та геополітики як практичного інструменту розв’язання регіональних проблем в Україні, показати роль та місце України у світовому геополітичному просторі.

Геополітика України - це наука майбутнього, основи якої найближчим часом викладатимуться не тільки у вищих навчальних закладах, установах та академіях, а й у середніх школах. Ця наука вкрай необхідна для освіти, розвитку політичної культури громадян.

У результаті вивчення дисципліни студенти отримають знання про просторової організації політичного життя суспільства і територіальне співвідношення політичних сил на різних ієрархічних рівнях. Для поглиблення знань про закономірності й спрямованість світових і національних політичних процесів досить важливим є геополітичні концепції.

Пререквізити

Дисципліни першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що містять знання, уміння й навички, необхідні для освоєння досліджуваної дисципліни: «Основи суспільної географії», «Регіональна економічна та соціальна географія світу».

Постреквізити

Дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння й навички, що здобуваються по завершенню вивчення дисципліни: «Регіональна політика», а також інші дисципліни вільного вибору.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни “Геополітика України” є розкриття особливостей сучасної політичної картини світу, формування у студентів знання про основи геополітики як практичного інструменту розв’язання регіональних проблем в Україні. Курс “Геополітика України” є загальною та невід’ємною складовою у підготовці магістрів географії. Сучасна геополітика формується на стику ряду наук – політології, науки про міжнародні відносини, суспільної географії, соціології та ін.

Основними завданнями дисципліни “Геополітика України” є:

– ознайомити студентів з науковими основами політичної географії та геополітики;

- розглянути історичні етапи формування політичної географії;
- розкрити сутність територіально-політичної організації суспільства та територіально-політичних систем різних ієрархічних рівнів;
- вивчити сучасну політичну карту світу;
- вивчити основні школи, течії і парадигми політичної географії;

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- об'єктно-предметне поле політичної географії;
- сутність територіально-політичної організації суспільства;
- історичні етапи формування політичної географії;
- особливості сучасної політичної карти світу;
- парадигми і концепції геополітики;
- особливості геополітичної ситуації в окремих регіонах світу;
- політико-географічне та геополітичне положення України.

вміти:

- розкривати суть основних концепцій політичної географії;
- аналізувати територіально-політичні системи різних ієрархічних рівнів;
- аналізувати сучасну політичну карту світу;
- давати характеристику політико-географічного та геополітичного положення регіонів і держав світу;
- використовувати закони геополітики для пояснення сучасних регіональних процесів;
- давати оцінку ролі України у світовому політичному просторі.

Результати навчання (компетентності)

У результаті вивчення дисципліни студенти мають здобути наступні практичні навички та уміння:

Інтегральна компетентність

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів (**ІК**).

Загальні компетентності (ЗК)

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. (**ЗК 1**);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (**ЗК 2**);
- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні (**ЗК 6**);
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (**ЗК 7**);
- здатність працювати автономно (**ЗК 9**);

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (**ЗК 12**).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)

- здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проектів (**ФК 1**);
- здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства (**ФК 2**);
- здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах (**ФК 3**);
- здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах. (**ФК 5**);
- здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання (**ФК 6**);
- знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації (**ФК 7**);
- самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані(у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати (**ФК 8**);
- здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності (**ФК 9**);
- здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси (**ФК 10**);
- здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних проектах (**ФК 11**).

Структура навчальної дисципліни денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекції.	Практичні роботи	Самостійна робота	Консультації	Форма контролю */ Бали
Змістовий модуль 1. Геополітика світу.						

Тема 1. Геополітика як наукова дисципліна	15	2	1	10	1	ДС, РК, ІРС/4
Тема 2. Основні категорії та закони геополітики	15	2	1	10	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Тема 3. Сучасні геополітичні теорії та напрями досліджень	15	2	1	10	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Тема 4. Геополітична структура сучасного світу	15	2	2	10	0,5	ДБ, ІРС/4
Тема 5. Геополітичні конфлікти в сучасному світі	15	2	2	10	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Модульна контрольна робота №1						Т / 30
Разом за модулем 1	75	10	7	50	3	50
Змістовий модуль 2. Геополітика України.						
Тема 6. Геополітика держави	15	2	2	10	1	ДС, ІРС/4
Тема 7. Геополітична структура сучасної Європи	15	2	2	10	1	ДС, РЗ, ІРС/4
Тема 8. Геополітика НАТО. Геополітичні і гео економічні аспекти європейської інтеграції	15	2	1	10	1	ДС, РЗ, ІРС/4
Тема 9. Геополітика США та провідних країн світу	15	1	1	10	1	ДС, РЗ, ІРС/4
Тема 10. Українська геополітика	15	1	1	20	1	ДС, РЗ, ІРС/4
Модульна контрольна робота №2						Т / 30
Разом за модулем 2	75	8	7	60	5	50
Всього годин / Балів	150	18	14	110	8	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання самостійної роботи студентів вважаються виконаними, якщо вони: здані у визначені терміни; повністю виконані (розкривають тему завдання); не мають логічних і розрахункових помилок.

Методи та форми навчання

Словесні методи: лекція, пояснення, розповідь, бесіда: відбувається з використанням традиційних засобів навчання у поєднанні з засобами ІКТ.

Наочні методи: мультимедійні презентації.

Практичні методи: розв’язування задач з професійно-орієнтованим змістом.

Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації: дискусії і диспути, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості.

Методи контролю: індивідуальне та фронтальне опитування, дискусія, модульний контроль за допомогою тестування, залік.

Методи самоконтролю: самостійний пошук помилок, уміння самостійно критично оцінювати свої знання, визначати пріоритетні напрямки власного навчального процесу, самоаналіз.

Форми роботи: індивідуальна, групова, фронтальна.

Форми організації навчання: лекційні заняття, практичні заняття, самостійна робота студентів, контрольні заходи.

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо студента

Для одержання високого рейтингу необхідно виконувати наступні умови:

- не пропускати навчальні заняття, не спізнюватися на них та не займатися сторонніми справами на заняттях;
- чітко й вчасно виконувати навчальні завдання та завдання для самостійної роботи;
- виключати мобільний телефон під час занять і під час контролю знань;
- брати участь у контрольних заходах (поточний, модульний, підсумковий та контроль самостійної роботи).

За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі (змішана форма навчання) за погодженням із деканатом та керівником курсу.

Політика щодо академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- виконувати усі поточні завдання та підсумковий контроль самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- списування під час контрольних заходів (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв) заборонено;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити Ваші результати чи погіршити/покращити результати інших студентів;
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Самостійно вивчати матеріал пропущеного заняття, за умов не виконання завдань практичних занять відпрацювати їх під керівництвом викладача та захистити у час передбачений графіком консультацій викладача.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (до -50 %). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Рейтингову кількість балів здобувача освіти формують бали, отримані

за дві модульні контрольні роботи, які проводяться у формі тестування (максимум – 60 балів) та виконання завдань тем змістових модулів (максимум – 40 балів).

До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі освіти, які опрацювали весь обсяг теоретичного матеріалу у т.ч. і матеріал самостійно, виконали практичні роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді тестування, завдання якого обов'язково включають матеріал, який передбачено до самостійного опрацювання студентами. Тестове завдання кожної модульної контрольної роботи складається з 30 питань. За кожну правильну відповідь студент отримує 1 бал.

Рейтинг студента з навчальної роботи визначається відповідно до «Положення про організацію контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти...» у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

Якщо у підсумку виконання усіх видів навчальної роботи з даної дисципліни студент набирає не менше 75 балів, то вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає залік. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Залікова оцінка визначається в балах (від 0 до 60) за результатами виконання екзаменаційних завдань.

На залік виносяться основні питання, типові та комплексні задачі, ситуації, завдання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

До заліку не допускається здобувач вищої освіти, який набрав менше ніж 20 балів за навчальну роботу впродовж семестру, не виконав і не здав усі практичні завдання, не відвідував без поважних причин більшу частину лекцій.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття про геополітику.
2. Об'єкт геополітики.
3. Предмет геополітики.
4. Основні методи геополітики.
5. Структура геополітики та зв'язки з іншими науками.
6. Актуальні завдання сучасної геополітики.
7. Геополітика: основні підходи до визначення.
8. Співвідношення між політичною географією і геополітикою.
9. Політико-географічні ідеї в античну добу та за часів середньовіччя.
10. Розвиток політико-географічних ідей у XVI-XVIII ст.
11. Розвиток політико-географічних ідей у XIX ст.
12. Політико-географічні погляди Ф. Ратцеля.
13. Політико-географічні ідеї Р. Челлена.

14. Політико-географічні погляди А. Мехена.
15. Політико-географічні погляди Х. Маккіндера.
16. Політико-географічні погляди Н. Спикмена.
17. Політико-географічні ідеї К. Хаусхофера і нацистська геополітика.
18. Головні напрями досліджень у політичній географії після Другої світової війни.
19. Мондіалізм. Неомондіалізм.
20. “Нова” політична географія: основні концепції.
21. Сучасні напрями дослідження в геополітиці.
22. Геополітична концепція С. Хантінгтона.
23. Геополітичні ідеї З. Бжезінського.
24. Політична геопросторова організація світу.
25. Багатополярна модель сучасного світу, її ознаками.
26. Типи територій у світі за правовим режимом.
27. Географія територій з особливим правовим режимом.
28. Сучасна політична карта світу, етапи її формування.
29. Залежні території в сучасному світі, їх типи.
30. Міжнародні організації, їх типи і роль у світовій геополітичній організації світу.
31. Політична географія Світового океану, основні напрями досліджень.
32. “Внутрішні” морські води держави
33. Територіальне море держави; політико-правовий режим
34. Архіпелажні води. Держави-архіпелаги у світі.
35. Прилежна зона. Виключна (виняткова) економічна зона прибережної держави.
36. Континентальний шельф прибережної держави.
37. Відкрите море. Міжнародний район морського дна.
38. Морські протоки, їх політико-правовий режим.
39. Морські канали, їх політико-правовий режим.
40. Політико-географічна ситуація в Арктиці.
41. Політико-географічна ситуація в Антарктиці.
42. Державна територія, її складові.
43. Політико-географічне положення держави.
44. Форми державних територій.
45. Державні кордони, основні підходи до вивчення.
46. Державні кордони. Класифікація державних кордонів за їх природою (сутністю).
47. Державні кордони. Класифікація державних кордонів за природними особливостями проходження.
48. Державні кордони. Класифікація державних кордонів за походженням та історією.
49. Державні кордони. Класифікація державних кордонів за історичними умовами та послідовністю виникнення.
50. Встановлення державних кордонів.
51. Зміни державних територій (кордонів).

52. Функції державних кордонів.
53. Прикордонні та транскордонні регіони.
54. Держава. Класифікації держав світу.
55. Типи монархій, їх поширення у світі.
56. Типи республік, їх поширення у світі.
57. Типи політичних режимів, географія політичних режимів у світі.
58. Державний устрій. Типи державного устрою країн світу.
59. Федеративні держави, їх політико-територіальний поділ.
60. Типи федерацій у світі.
61. Адміністративно-територіальний поділ держав світу.
62. Функції адміністративно-територіального устрою.
63. Тенденції розвитку адміністративно-територіального поділу в державах світу.
64. Автономії, їх типи і географія. Регіоналістичні держави.
65. Столиця держави, її функції. Типи столиць. Столиці федеративних держав.
66. Місцеве управління та самоврядування; основні функції.
67. Системи місцевого управління та самоврядування у світі.
68. Електоральна географія. Основні напрями та методи досліджень в електоральній географії.
69. Політичні партії у країнах світу, їх класифікації.
70. Партійні системи: основні підходи; поширення в країнах світу.
71. Політико-географічна ситуація в країні чи регіоні, фактори, що на неї впливають.
72. Типи виборчих систем у світі. Мажоритарна система та її різновиди в країнах світу.
73. Пропорційна і змішана виборчі системи в країнах світу.
74. Джеррімандерінг, його політико-географічна сутність.
75. Воєнно-політичні конфлікти: сутність, фактори, цілі, об'єкт, предмет.
76. Типи воєнно-політичних конфліктів.
77. Динаміка і результати воєнно-політичних конфліктів.
78. Прогнозування та врегулювання воєнно-політичних конфліктів.
79. Політико-географічний аналіз воєнно-політичного конфлікту.
80. Географія воєнно-політичних конфліктів у сучасному світі.
81. Політико-географічне положення України.
82. Історичний розвиток території України до ХХ ст.
83. Формування території України в ХХ ст.
84. Державний устрій України. Політико-адміністративний поділ. Тенденції розвитку адміністративно-територіального поділу України.
85. Політичні партії в Україні.
86. Політико-географічне районування України.
87. Політико-географічні ідеї в українській науці до ХХ ст.
88. Політико-географічні концепції розвитку України в ХХ ст.
89. Політико-географічні концепції С. Рудницького та Ю. Липи.

90. Геополітика сучасної України.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Навчальна дисципліна оцінюється за 100 бальною шкалою. Переведення балів внутрішньої 100 бальної шкали в національну шкалу здійснюється наступним чином:

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Безуглий В.В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія, 2005. – 704 с.
2. Блій Г. де, Муллер Пітер Географія: світи, регіони, концепти / Пер. з англ.; Передмова та розділ «Україна» О.Шаблія. – К.: Либідь, 2004. – 740 с.
3. Геополітика: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. — К.: МАУП, 2004. — 296 с.
4. Гольцов А. Г. Політична географія: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2007. — 256 с.
5. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія. Підручник / А.Г. Гольцов. – К., 2012. – 416 с.
6. Голуб Г. С. Проблеми та перспективи реформи місцевого самоврядування у Волинській області // Голуб Г.С., Барський Ю.М., Погребський Т.Г., Глушко С.В. // Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф.В. Зузука.– Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т. ім. Лесі Українки, 2018.– №15. – 200 с. – С. 103-110.
7. Голуб Г.С. Якість життя населення як синтез соціально-економічних умов середовища життєдіяльності регіону // Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. праць – Луцьк : Східноєвропейський нац. ун. ім. Лесі Українки, 2016. № 13. – С. 47-50.
8. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с.
9. Дністрянський М.С. Політична географія України: навчальний посібник / М.С. Дністрянський. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014.

– 348с.

10. Країнознавство: основи теорії: навч. посіб. для студ. геогр. спец. вищ. навч. закл. / Б.П. Яценко, В.К.Бабарицька. – К.: Либідь, 2009. – 312 с.
11. Кузишин А. Суспільно-географічний аналіз електорального поля західноукраїнського регіону / А. Кузишин // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. – 2019. – Т. 47. – Випуск 2. – С. 59-66.
12. Політична географія і геополітика: Навч. посібник / Б.П.Яценко, В.І.Стафійчук, Ю.С.Брайчевський та ін.; за ред. Б.П.Яценка. – К.: Либідь, 2007. – 255 с.
13. Сливка Р. Політична географія: Методичні рекомендації для студентів / Р.Сливка, І.Зактуїнська. - Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015. – 72 с.
14. Сливка Р.Р. Вразливість півостровів щодо прояву територіально-політичних конфліктів / Р.Р. Сливка // Часопис соціально-економічної географії. – 2019. – Том. 27. – С. 70-76.
15. Трохимчук С. В., Федунь О. В. Політична географія світу: Навч. посіб. — К.: Знання, 2007. — 422 с.
16. Троян С. С. Порівняльні політичні системи сучасності: Навч. посіб. — К.: НМЦВО, 2003. — 266 с.
17. Pavlovska T. S. Urban population of Volyn region: resettlement and dynamics / Pohrebskyi T. H., Golub G. S., Poruchynsky V. I. // Вісник ХНУ: Наук. зб. /– 2019. – Вип. 50 – С. 148-159.
18. Puhach S. Spatial peculiarities of social networking services distribution in Rivnenska oblast / S. Puhach, T. Pohrebskyi, G. Golub // Часопис соціально-економічної географії: зб. наук. праць. – Х.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2020.– Вип. 28. – С. 43-50.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.interorg.narod.ru> – міжнародні організації.
2. <http://www.narod.yandex.ru/interorg4.html> – міжнародні економічні організації.
3. <http://www.ru.wikipedia.org> – електронна Internet-енциклопедія.
4. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook> – Щорічний довідник ЦРУ «Книга фактів».
5. <http://www.cvk.gov.ua> – офіційний сайт Центральної виборчої комісії України.
6. <http://www.delukr.ces.eu.int> – сайт Представництва Європейської Комісії в Україні.
7. <http://www.europa.eu.int> – офіційний сайт Європейського Союзу.

8. <http://www.intourion.ru> – довідник по регіонах, країнах, організаціях світу (історія, карти).
9. <http://www.karty.narod.ru> – Сайт рідкісних карт Олександра Акопяна (територіальні претензії, території з невизначеним статусом, проекти «Великих» держав і т.п.).
10. <http://www.maxrj.ru/countries.php> - сайт «Країнознавство – все про країни світу», в т.ч. історія держав, що зникли з політичної карти.
11. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/696.htm> – офіційний сайт Міністерства зовнішніх справ України. Міжнародні організації.
12. <http://www.nato.int> – офіційний сайт НАТО.
13. <http://www.svit21.narod.ru> – Етнополітична карта світу: ХХІ століття / Методичний і предметний коментарі / П.Жук, Н.Мазур, Р.Соломонюк, Р.Турчак.
14. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державного комітету статистики України.
15. <http://www.un.org> – офіційний сайт ООН.
16. <http://www.worldbank.org> – звіти про розвиток Світового банку.
17. <http://www.world-tourism.org/ruso/index.htm> – офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ВТО).
18. Human Development Report. – New York, 1997.
19. The World Bank Atlas. – Washington, 1997. 20. World Development Report. – Washington, 1997.